

УДК 378.147:[373.3.011.3-051]:[008:316.774]

Аліна Романюк,
Людмила Матвійчук

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті з'ясовано сутність понять «інформаційна культура», «інформаційна культура вчителя», «інформаційна культура вчителя початкових класів», а також, що інформаційна культура є невід'ємним складником загальної і професійної культури педагога будь-якого профілю. Окреслено аспекти і основні складові інформаційної культури. Встановлено, що вчитель початкових класів з високим рівнем інформаційної культури ефективно використовує інформаційні технології у навчально-виховному процесі: створює нове знання – нову методiku, нову педагогічну технологію і оформлює його в будь-який інформаційний продукт своєю науково-дослідницькою діяльністю – монографію, статтю, методичні рекомендації.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційна культура особистості, інформаційна культура вчителя початкових класів, компоненти інформаційної культури.

В статтє выяснено суцність понятій «информационная культура», «информационная культура учителя», «информационная культура учителя начальных классов», а также, что информационная культура является неотъемлемой частью общей и профессиональной культуры педагога любого профиля. Определены аспекты и основные составляющие информационной культуры. Установлено, что учитель начальных классов с высоким уровнем информационной культуры эффективно использует информационные технологии в учебно-воспитательном процессе: создает новое знание – новую методiku, новую педагогическую технологию и оформляет его в любой информационный продукт своей научно-исследовательской деятельностью – монографію, статью, методические рекомендации.

Ключевые слова: информационная культура, информационная культура личности, информационная культура учителя начальных классов, компоненты информационной культуры.

There has been defined the essence of the concepts of «information culture», «information culture of a teacher», «information culture of a primary school teacher» and the fact that the information culture is an integral component of the general and professional culture of the teacher of any specialization. There have been outlined the aspects and the main components of

information culture. There has been ascertained that a primary school teacher who has a high level of information culture uses effectively information technologies in the educational process: creating new knowledge – a new technique, a new educational technology and developing it into any information product by his research activities – into studies, articles, methods guidelines. It has been noted that the indicators of a high level of information culture of a teacher is the ability to adequately identify the need for certain information, to effectively search for relevant information, analyze, synthesize information and thus create new information products, the ability to adequately evaluate the information, communication abilities to exchange information with other subjects of the information environment, computer literacy. All above skills should be built while studying at pedagogical higher education establishments.

Key words: *information culture, information culture of an individual, information culture of a primary school teacher, the components of information culture.*

Основними характеристиками інформаційного суспільства є збільшення ролі інформації та знань у житті, інформаційно-комунікаційні технології, що стрімко входять у всі сфери суспільства, формування глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, та їх доступ до світових інформаційних ресурсів. Саме розвиток інформаційного суспільства вимагає від сучасного вчителя вміння орієнтуватись у великому обсязі інформації, використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у своїй професійній діяльності, прагнути до інноваційної діяльності, самоосвіти і саморозвитку. Використання ІКТ для викладання різних предметів сприяє формуванню загальних здібностей та вмінь учнів і студентів: інтелектуальних, дослідницьких, креативних, комунікативних, впливає на формування їх інформаційної культури.

Різні аспекти розв'язування проблем формування інформаційної культури учителів певною мірою представлені у наукових дослідженнях ряду вчених. Ключові питання інформатизації освіти, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу розглядалися у працях В. Ю. Бикова, А. П. Єршова, М. І. Жалдака, Б. Г. Житомирського, Ю. О. Жука, М. П. Лапчика, Н. В. Морзе, С. А. Ракова, О. В. Співаковського та ін. Психологічні аспекти використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі досліджувались в роботах В. П. Безпалька, В. М. Бондаровської, П. Я. Гальперіна, В. П. Зінченка, Ю. І. Машбиця, Л. Н. Прокопенка, Н. Ф. Тализіної та ін. Проблеми формування цілісної інформаційної культури вчителя досліджували у своїх працях Н. І. Гендіна, Н. М. Гомуліна, О. І. Шиман та ін. Вони ж більшою мірою присвячували свої дослідження вдосконаленню інформаційної культури в цілому, не розглядаючи окремі особливості її формування у майбутніх учителів з

конкретного фаху.

Актуальною є проблема підвищення інформаційної культури вчителя початкових класів. Інформаційно-культурний педагог володіє вміннями і навичками диференціації етапів одержання й аналізу інформації, побудови систем оцінювання адекватності знань і рівня професійної компетентності, використання інформаційних технологій. Мета статті – обґрунтувати вплив інформаційної культури на професійну діяльність майбутніх вчителів початкових класів.

Інформаційну культуру, як правило, розглядають як складову частину більш широкого поняття «культура особистості», тлумачать її як систему особистісних якостей розуму, характеру, пам'яті, що сприймаються особистістю як суспільно і особистісно-значущі цінності. Розуміння сутності інформаційної культури особистості передбачає насамперед усвідомлення її як одного з проявів загальної культури людини. Інформаційна культура як один з проявів «загальної культури» охоплює собою сферу відносин людини, окремих соціальних груп, суспільства до інформації. Під культурою особистості, зазвичай, розуміють знання, вміння, навички, рівень інтелектуального, морального і естетичного розвитку, світогляд, способи і форми спілкування, а також особистісні якості, які у всій своїй сукупності реалізуються у діяльності людини. Відповідно прийнято розрізняти інформаційну культуру особистості, інформаційну культуру певних соціальних груп, інформаційну культуру суспільства в цілому та соціокультурного середовища. На думку А. Суханова, інформаційна культура суспільства – це «рівень досягнутого у розвитку інформаційного спілкування, а також характеристика інформаційної сфери життєдіяльності людей, у якій ми можемо відзначити ступінь досягнутого, ступінь прогнозування майбутнього». Г. П. Вишпинська інформаційну культуру особистості визначає як комплексну характеристику особистісних і професійних якостей, які відповідають вимогам суспільної і професійної діяльності, де визначальним чинником є всебічна інформація. На думку М. І. Жалдака, Ю. І. Машбиця, С. О. Гунько, «інформаційна культура вчителя – професійна здатність педагога на основі глибокого розуміння інформації, знань, вмінь, навичок її обробки та зберігання ефективно здійснювати навчально-виховний процес».

Дослідження феномену «інформаційна культура» проводиться представниками різних наук. Наслідком цього є наявність різних, іноді діаметрально протилежних, підходів до поняття інформаційної культури та її формування в особистості. Існування різних означень і трактувань інформаційної культури свідчить про динамічність цього поняття, його залежність від розвитку інформаційного суспільства. Р. С. Гуревич наголошує, що «в міру становлення вчителя в новому інформаційному просторі складові його інформаційної культури будуть доповнюватися і видозмінюватися» [2, с. 32]. Інформаційна культура вчителя, на думку

О. Й. Карабін, виявляється в таких аспектах:

- висока комунікативна культура;
- розуміння й уміння адекватно інтерпретувати тенденції розвитку інформаційного суспільства;
- володіння основами аналітичної переробки інформації;
- уміння працювати з різною інформацією;
- знання особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності;
- ефективна робота з масовими інформаційними технологіями;
- уміння витягати інформацію з різних джерел та представляти її в зрозумілому вигляді;
- навички використання технічних пристроїв;
- володіння всіма жанрами навчально-методичної літератури;
- володіння засобами психолого-екологічного захисту від негативної інформації [3, с. 37].

На рівень інформаційної культури вчителя впливають і такі аспекти:

- уміння оцінювати якість інформації: її правдивість і важливість;
- уміння інтегрувати різнопредметну інформацію;
- уміння створювати власну інформацію.

Сучасний учитель повинен вміти поставити проблему, оперативно знайти необхідну інформацію, оцінити її корисність, вибрати головне, структурувати для навчальних потреб, цілеспрямовано й свідомо застосувати для вирішення поставлених завдань. Вчитель початкових класів працює з різнопредметною інформацією. Йому доводиться викладати математику, природознавство, письмо, читання, малювання, співи, уроки трудового навчання, організовувати предметні ранки, писати міжпредметні сценарії інших виховних заходів тощо. Саме вчитель початкових класів повинен вміти інтегрувати міжпредметну інформацію, створювати нову якісну власну інформацію. Майбутній педагог повинен володіти такими навичками й уміннями як пошук, диференціація, виділення головної інформації, вироблення критеріїв оцінки інформації, здобування інформації та її використання, систематизувати, структурувати, створювати власну інформацію, успішно презентувати її учням різних вікових категорій тощо. Таким чином, інформаційна культура вчителя початкових класів являє собою систему знань, умінь і навичок із формулювання потреби в інформації; здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів; з відбору, оцінювання, збереження знайденої інформації; з інтеграції, структуризації та створення нової інформації.

У своїй професійній діяльності вчитель використовує навчальну інформацію шкільних підручників, наочних посібників, дані про успішність учнів, навчально-методичну документація кожен день, тому швидко набуває навички її використання. Значно потужнішими за обсягом

та інтенсивністю є засоби масової інформації (газети, журнали, телебачення, радіомовлення), довідники, посібники, словники, енциклопедії, наукові статті, монографії, дисертації тощо, наукова та науково-популярна інформація на електронних носіях, всевітня мережа Internet. Від уміння вчасно й ефективно скористатися такою інформацією значною мірою залежить професіоналізм вчителя, його професійний розвиток, професійна культура. Інформаційна культура педагога узагальнює у собі не тільки вміння працювати з комп'ютером, а й уміння орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, уміння шукати, відбирати і критично аналізувати інформаційні ресурси, уміння спілкуватися за допомогою сучасних засобів комунікації.

Використовуючи знання та навички роботи з комп'ютером та комп'ютерними технологіями, педагог має можливість створювати дидактичні та методичні матеріали, застосовувати мультимедійні засоби навчання, ефективно використовувати інформаційні технології у навчально-виховному процесі початкової школи. Низький рівень інформаційної культури призводить до того, що вчителі початкової школи переважно є лише споживачами готової дидактичної продукції, не готові до створення авторських розробок навчальних і виховних заходів, а застосування інформаційних технологій у навчанні сприймається лише як фрагментарне використання у вивченні окремих предметів.

Базуючись на дослідженнях українських і зарубіжних вчених можна виділити такі складові інформаційної культури: комп'ютерна грамотність, інформаційна компетентність, інформаційний ціннісно-змістовий компонент, інформаційна рефлексія, інформаційна культуротворчість. Комп'ютерна грамотність являє собою знання, уміння і навички в галузі комп'ютеризації та інформатизації. Інформаційна компетентність – це здатність забезпечити собі вільний доступ до інформації, створити і розповсюдити власну інформацію, ефективно використати знання в розв'язанні різних проблем. Ціннісно-змістовий компонент – це система особистісно значущих і особистісно цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, позицій у галузі інформаційних процесів. Інформаційна рефлексія дозволяє вчителю відслідковувати цілі, процес та результат своєї діяльності з присвоєння інформаційної культури, осмислювати власний рівень інформаційної грамотності і компетентності. Інформаційна культуротворчість проявляється в готовності вчителя до виконання культуротворчої ролі як стосовно культури, так і стосовно створення нових форм культури (створення нових знань, інформаційних продуктів, освітніх технологій тощо) [4, с. 26].

Вчитель, на основі вивчення великої кількості публікацій, аналізу педагогічного досвіду, може створювати нове знання – нову методику, нову педагогічну технологію тощо і оформлювати його в будь-який інформаційний продукт своєю науково-дослідницькою діяльністю – монографію, статтю, методичні рекомендації. Результатом інтелектуальної

діяльності педагога по створенню нової інформації або змістової переробки наявної інформації є інформаційний продукт у формі документу. Здатність створювати власний інформаційний продукт на основі самостійно знайденої, критично оціненої та перетвореної інформації є важливою властивістю творчої (креативної) особистості. Отже, можна говорити про те, що між становленням творчої, креативної особистості та формуванням інформаційної культури особистості є тісний зв'язок. Він проявляється у підвищенні продуктивності будь-яких видів інтелектуальної праці, сутність якої є робота з інформацією – її аналіз, зіставлення, порівняння, класифікація та узагальнення, що неможливо без відповідного рівня інформаційної культури особистості.

Для ефективного використання майбутнім учителем ІКТ в професійній діяльності педагогічний ВНЗ повинен формувати в нього високий рівень інформаційної культури. Враховуючи, що вчителі початкових класів у своїй майбутній професійній діяльності повинні використовувати новітні засоби ІКТ, які щороку поновлюються, важливою ціллю навчання у педагогічному ВНЗ є формування у майбутніх вчителів навичок самоосвіти. Ці навички формуються найбільш ефективно у процесі самостійної роботи ще студента. Роль самостійної роботи в навчально-виховному процесі надзвичайно важлива і зумовлена тим, що вона дає змогу не тільки засвоїти необхідний об'єм навчального матеріалу, оволодіти відповідними вміннями і навичками, але і вчить самостійно знаходити рішення, глибоко мислити, планувати власну освітню діяльність, тобто здобувати навички, необхідні для подальшого удосконалення знань у майбутній професійній діяльності.

Масштаби та ефективність використання комп'ютерної техніки та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій зумовлюють високі вимоги до рівня інформаційної культури фахівців в різних галузях знань. Саме тому інформаційна культура розглядається як обов'язковий складник загальної культури педагога будь-якого профілю, її основи необхідно формувати у студентів під час навчання на всіх факультетах вищих педагогічних навчальних закладів з урахуванням специфіки відповідного фаху. Інформаційна культура вчителя проявляється в його професійній діяльності, яка спрямована на орієнтування в великій кількості інформації, на опанування та передавання її учням. Вона виявляється через його інформаційні компетентності [1, с. 21], а саме:

- розуміння навколишнього середовища як відкритої інформаційної системи;
  - загальні знання про інформацію, інформаційні процеси, моделі та технології;
  - уміння та навички застосовувати можливості програмних засобів загального призначення для отримання, обробки, збереження та передавання інформації;
-

- уміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології;
- уміння застосовувати наявну інформацію для організації власної роботи;
- здібності представити інформацію в зрозумілій формі;
- уміння застосовувати наявну інформацію для передавання знань тим, хто навчається;
- орієнтація на розширення та поновлення знань.

Інформаційна культура є невід'ємною складовою як загальної так і фахової культури людини. Використання ІКТ у професійній підготовці майбутніх фахівців початкової освіти дає можливість формувати інтелектуальну активність та мотивацію до професійної діяльності, розвивати комп'ютерну грамотність та інформаційну культуру майбутніх педагогів, спрямовує студента на свідоме засвоєння знань у процесі виконання завдань педагогічної спрямованості. Досконале володіння ІКТ майбутніми учителями початкових класів і вдале їх використання під час проведення уроків у початковій школі забезпечує ефективний навчальний процес, підвищує мотивацію і пізнавальну активність молодших школярів, створює умови для самостійного навчання кожного учня.

Перспективи подальших досліджень з даної теми полягають у поглибленому дослідженні умов, методів, а також технологій формування інформаційної культури в процесі професійної підготовки вчителів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гендина Н. И. Информационная грамотность или информационная культура: альтернатива или единство (результаты российских исследований) : доклад на ИФЛА-2004 / Н. И. Гендина // Школьная библиотека. – 2005. – № 3. – с. 18–24
2. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури вчителів: проблеми та перспективи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців /Збірник наукових праць. Випуск 9. – Київ – 2006. – с. 34–38.
3. Карабін О. Інформаційна культура студентів в контексті модернізації педагогічної освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – №2. – 149 с.
4. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя : навч.-метод. посібник для студентів спеціальності «Початкове навчання»/ [А. М. Коломієць, І. М. Лапшина, В. С. Білоуста ін.]. Вінниця, 2006. – 92 с.
5. Шиман О. І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи: дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання інформатики» / О. І. Шиман. – Київ, 2005. – 257 с.